

■ Abid TAHİRLİ

1 oktyabr 2016

WWW.KASPI.AZ

Qardaşxan Əzizxanlı Yaradana sığınan, ondan uman, bəzən küsən, haqq-ədalət, dürüstlük, doğruluq axtaran şairdir. Onun Allah və ədalətlə bağlı poetik deyimləri böyük İsmayıl bəy Qaspiralının məşhur kəlamını xatırladır: “Şanı uca Quranın bir kəlmə ilə təfsiri “ədalətdir”.

Qardaşxan “Mehriban və bağışlayan Allahın adı ilə” başlayan və müəllimləri Mustafa Dadaşovun, Nərgiz Tahirlinin və Arif Əhmədovun xatirəsinə ithaf etdiyi 98 şeirdən ibarət “Ürəyin baxdığı yerdən” adlı kitabındakı (Bakı, “Adiloğlu”

mənə xəyanət eləsən, axırncı qənim olsun.

Qardaşxan Məmməd Araz vurğudur, Söhrab Tahir yanğılısı, Bəxtiyar Vahabzadə sevdalısıdır. Onların doğma Azərbaycana, onun hər qarış torpağına, gülünə, çiçəyinə, dağına, daşına məhəbbətlə ərsəyə gəlmiş irsi, poeziyası Qardaşxan üçün bir örnek, bir zirvədir. Bunu səmimiyyətlə, qürurla, həm də obrazlı şəkildə etiraf etməsi bir tərəfdən məsələn, Məmməd Araz şeirinin timsalında milli-vətəndaş

Bu qurban vətənin Qardaşxan adda Bir qurbanlığı da var ehtiyatda!

Qardaşxanın Vətənə, onun təbiətinə olan sevgisi mücərrəd anlayış, nə bilim qafiyəyə, hecaya hesablanmış misralardan ibarət söz yığını deyil. Təbiətə məhəbbət hissi illərlə onun canına, qanına işləyib, ruhuna hopub, sonra da qəlbindən qələminə süzülüb. Şairin poetik deyimləri, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən, sözün qüdrətindən, mələhətindən məhərrətlə istifadə edərək yaratdığı ecazkar lövhələr unu-

çınarla, yarpaqları saralmış-solmuş, budaqları qırılmış bir söyüdlə, xəzan vurmuş bir çiçəklə, güllə, çağlayan bulaqla saatlarla baş-başa vərər, dərdləşə bilər. Bu baxımdan o, özünü bu cümləsi ilə çox sərrast ifadə etmişdir: “... mənim ən güclü şeirim elə həyat tərzim olacaq...”

Məhəbbət mövzusu əbədidir, lakin Azərbaycan ədəbiyyatında bu mövzuda yeni söz demək, oxucu qəlbinə yol tapmaq, onu heyrətləndirmək, düşündürmək çətin məsələdir və bu mövzuda yazmaq istedadla yanaşı böyük cəsarət də tələb edir. Qardaşxanın lirikası bəzən könül ağır, bəzən ürək dağlayır, qəlb sızıldadır:

*Gəlsəm yəqin görərəm
Xumar gözü yaşlı qız
Xısın-xısın ağlayır.
Bir “Vağzal” zənciri
Qollarımı bağlayır.
Bəlkə elə görərəm
Yetib payız hədəsi.
Çatıb vaxtı, vədəsi,
Ayrılıb gəlin köçür
Pəncərəsi daşlı qız.*

Qardaşxan ilə tanışlığımızın tarixi, əslində, onun yaradıcılığı ilə tanışlığımızın tarixi ilə üst-üstə düşür və həmin vaxtdan bizi 40 ildən çox vaxt ayırır. Azərbaycan Dövlət Universitetinə qəbul olduğumuz 1975-ci ilin ilk günlərindən Qardaşxan Əzizxanlı da daxil olmaqla tələbə yoldaşlarımızdan Fikrət Mursaqulov, Nigar Mənsimova, Mehman Fəturi..., imkan düşdükcə öz şeirlərindən həvəslə oxuyur, söz aşiqləri ilə birgə şeirlərin mövzu, sənətkarlıq məsələlərinə dair fikir mübadiləsi edirdik. Ötən illər tələbə yoldaşlarımızın poeziya sevgisinin öteri, keçici olmadığını göstərdi, yazdılar, yaratdılar, sevidilər. Bəziləri ədəbi mühitdə, qələm əhli arasında sayılıb-seçildi.

Qardaşxan Əzizxanlının yaradıcılıq sahəsi poeziya ilə məhdudlaşmır. O, mahir publisist, peşəkar tərcüməçi və tədqiqatçı kimi bir çox sanballı işlərə imza atıb. O, rəğbətə qarşılanan “Seçilmişlər və mən” adlı publisistik toplusunun müəllifi olmaqla orijinaldan alman şairləri Y.V.Hötenin, H.Haynenin, H. Fallerslebenin şeirlərini, rus dilindən fransız filosofu və psixoloqu G.fon le Bonun “Kütlə psixologiyası”, Çin filosofu U-Tszinin “Qədim Çinin yeddi herb qanunu”, Heydər Hüseynovun “XIX əsr Azərbaycan ictimai və fəlsəfi fikir tarixindən”, dektektiv yazıçı Ç.Abdullayevin “Müqəddəs olmaq istəyi” əsərlərini və türkcədən Türkiyə yazarı Z.Makasın “Mismarlı dolab” hekayəsini tərcümə edib, 100 cildlik “Fikir antologiyası” seriyasının baş redaktoru dur.

Q. Əzizxanlının təfəkkür tərzində, yaradıcılığında konservatizm, yoxsa modernizm meyllərinin hakim olduğunu müəyyənləşdirmək həqiqətən çox çətinidir, çünki o ehkamların, çərçivələrin, qəliblərin də qənimidir. Onun yaradıcılığının başlıca meyarı, göstəricisi, fərqi də məhz bundadır.

nəşriyyatı, 2001, 105 səh.) 60-a yaxın şeirində 74 dəfə “Allah”, 18 dəfə “İlahi”, 18 dəfə “Haqq”, 8 dəfə “Tanrı”, 4 dəfə “Yaradan” kəlməsini təsadüfən işlətməyib. Bütün varlığı ilə dinimizə, milli-mənəvi dəyərlərimizə bağlı şairin müxtəlif mövzularda qələmə aldığı şeirlərinin misralarındakı “Təvəkkül böyük Allaha”, “haqqa var, ərzə nur olan Allaha”, “Allaha qurban olum”, “Allahın izni ilə”, “Təki Allah deyən olsun”, “Allah, şükür birliyinə”, “Sözün dadı, duzu Allah”, “Allah, sənə üz tutmuşam”, “məndən üz çevirmə, Allah”, “sən Allahı sal yadına”, “Allah, sən keç günahımdan”, “çarə qılar gözəl Allah”, “Allaha da xoş gəlib” ...kimi Yaradanın böyüklüyünə, birliyinə, mərhəmətinə və məsləhətinə dua, ricət, şükranlıq, imdad, ümid ifadə edən kəlmələr Qardaşxan əqidəsinin, əxlaqının, vicdanının səsidir, güzgülüdür. Şairin mənəvi dünyası, ideali bu sətirlərin işığında və ahəngində açıq-aydın görünür:

*necə veribse Allahım canımı
eləcə alar.
söz əlində həlak canım
şeirlə ona ucalar.*

Qardaşxan çox ciddi arqumentlərlə, inandıraraq düşündürməyi bacarır, soydaşlarını tarixin dərslərindən nəticə çıxarmağa çağırır. O, Nyutonun kəşf etdiyi cazibə qüvvəsinə işarə vuraraq

*Başına bir alma düşməyi ilə
Ağlının üstünə gəlibdi ağıl -*

yazır (“Nyuton”) və sonra da ürək ağrısı və təəssüflə əlavə edir:

*Xalq var ki, başına yekə daş düşür,
Yenə də yerinə gəlməyir ağıl.*

Qardaşxan sözünə, əhdinə, peymanına, Vətəninə, millətinə sadıqdır, o, xəyanəti bağışlamır və bu duyğularını sərt və sərrast, eyni zamanda poetik dillə ifadə etməyi bacarır:

*Sənə xəyanət eləsəm,
Allah mənə qənim olsun.*

poeziyasının sərhədsizliyini göstərsə, digər tərəfdən şairin öz yaradıcılığına oxucu marağını və sevgisini artırır. Və vətən sərhədinə:

*Şəriyyətimin Məmməd Arazı
sevgi hüdudu
eşq həddi -*

kimi poetik münasibəti, əslində, “Vətən mənə oğul desə nə dərdim” (Məmməd Araz), “İki bölünməkdən elə qorxmuşam, Çöpü də ikiyə bölmürəm daha” (Söhrab Tahir), “Kön-lümüzdə bir vahiddir güneyimiz, quzeyimiz, Vətən - bizim namusumuz, biz - Vətənik, Vətən də, - biz.” (Bəxtiyar Vahabzadə) misraları ilə böyüyən, nəfəs alan Qardaşxanın dolayısı ilə sözlə “çəkdiyi” öz portretidir. Qardaşxan bu tipli şeirlərində fikrini birbaşa, açıq-aydın, dolğun və eyni zamanda, təsirli şəkildə çatdırır:

*Nə Təbrizdə, nə Qarsda,
Nə Dərbənddə qalacaq;
Bu gördüyün sərhədlər,
Bu sədlər qalmayacaq.*

Müqəddəs bir amac yolları olanlar, arif və sərraflar “ikicə kəlmədən” şairin qəlbini səsini duyur, onun əqidəsinə, məramına vurulur, “səninləyik!” deyir:

dulmaz təəssürat yaradır:

*Aylı bir gecədə, dumanda, çəndə
Zirvəni dolaşib ətəyə endim.
Gəzdim ayaqyalın şəhli çəməndə,
Bulaq çayım oldu, ağ qırov - qəndim;
O da bir gecəydi düşdüm eşqinə,
Şahidim olmadı o gecə mənim.*

Məcəzlar, fikrin obrazlı ifadəsi Qardaşxan yaradıcılığı üçün xarakterikdir. Qardaşxan hamının gördüyü, bildiyi, bələd olduğu, adi, aydın təbiət hadisəsini, indiki halda yağışın yağmasını elə mənalandırır, ona elə “bər-bəzək” vurur ki, heyrətlənməyə bilmirsən:

*Əvvəl dənə-dənə gecədən keçmiş,
sonra narın-narın səhərə yaxın, -
həyadan alışıb-yanan bir qıza
utancaq oğlanın guya bilmədən
toxuna bildiyi bir ehtiyatla
yağışlar başladı,
Payız başladı.*

Qardaşxan hərdən yüzrlərli adamın iştirak etdiyi məclisdə də darıxar, sıxılar, oturmağa, dinləməyə səbri, hövsələsi çatmaz, amma bir çocuqla, gözü nəmli bir körpə ilə, bir ağsaqqala, ağbirçəklə, bir xan